

કુર્આનની સર્વગ્રાહી તફસીર (વિવરણ)

મઆરિફુલ કુર્આન

ગુજરાતી

મૂળ લેખક

હઝરત મવલાના મુફતી મુહમ્મદ શફીઝ્ સા. (રહ.)

અનુવાદક

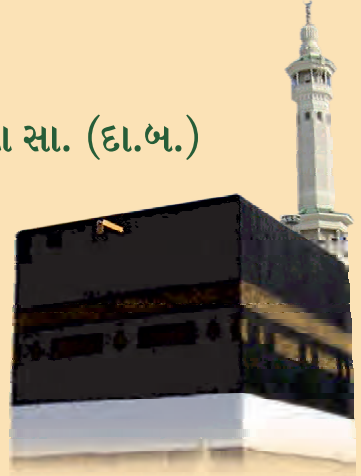
ઈલ્યાસ ગુલામમુહમ્મદ આદમ સાલેહ પટેલ (ખાનપુરી)

પ્રકાશક

હઝરત મવલાના ઈસ્માઈલ વલી ભૂતા સા. (દા.ખ.)

સ્થાપક તથા મોહતમિમ

જમિઅતુલ ઝનાત ટંકારીઆ
મુ.પો. ટંકારીઆ,
તા. જિ. ભરૂચ (ગુજરાત)

www.maarifulqurangujarati.com

કાનૂની ચેતવણી: ● આ તફસીરનો હેતુ ફી-સબિલિલ્લાહ પ્રચાર પ્રસારનો છે, જેથી કોઈપણ વ્યક્તિએ પ્રસ્તુત વેબસાઈટના કોઈપણ સાહિત્યનો અથવા તેના કોઈપણ ભાગનો ઉપયોગ વેપારી ધોરણે કરવાની અથવા કિતાબ સ્વરૂપે છપાવવાની સખત મનાઈ છે. માત્ર ઓનલાઈન શેરીંગ કોઈપણ પ્રકારના એડીટીંગ સિવાય કરી શકાય છે.

● પ્રકાશક પાસે આ તફસીરના પ્રિન્ટેડ કોપીના સર્વ હક્ક કોપી રાઇટેડ હોવાના કારણે મઆરિફુલ કુર્આન ગુજરાતીમાંથી પ્રકાશક અને અનુવાદકનો પ્રિન્ટેડ કોપીનો પેજ નંબર, ભાગ નંબરનો હવાલો આપી કોઈ ફકરો કે વાક્ય કોઈ કિતાબ અથવા લેખમાં કોઈપણ જાતના એડીટીંગ વિના લખી / છાપી શકાય છે.

● આ બાબતોનું ઉલ્લંઘન કરનાર સામે કાયદેસરની કાનૂની કાર્યવાહી કરવાની સખત ચેતવણી આપવામાં આવે છે.

નોંધ : મઆરિફુલ કુર્આન ગુજરાતીના ૧૧ ભાગોની હાર્ડ પ્રિન્ટેડ કોપી મેળવવા માટે પ્રકાશક હઝરત મવલાના ઈસ્માઈલ ભૂતા સાહબનો સંપર્ક કરવા વિનંતી છે.

Designed and Typesetting By: Safwan Patel Khanpuri

પ્રકરણ (૮૦)

સૂરએ અબસ

સૂરએ અબસ મક્કામાં નાઝિલ થઈ, તેની ૪૨ આયતો અને એક રુકૂઅ છે.

આયતો : (સૂરએ અબસ : આયત નં. ૧ થી ૪૨)

﴿سَبَّحْتَ﴾ ﴿سُورَةُ عَبَسَ مَكِّيَّةٌ ٢٢﴾ ﴿رُكُوعًا ١﴾

﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ٥﴾

عَبَسَ وَتَوَلَّى ۙ ۱ أَنْ جَاءَهُ الْأَعْمَى ۙ ۲ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّهٗ يَزِيكِي ۙ ۳ أَوَيْدَكَرَّ
فَتَنفَعَهُ الذِّكْرَى ۙ ۴ أَمَّا مَنِ اسْتَعْنَى ۙ ۵ فَأَنْتَ لَهُ تَصَدَّى ۙ ۶ وَمَا عَلَيْكَ أَلَا
يَزِيكِي ۙ ۷ وَأَمَّا مَنْ جَاءَكَ يَسْعَى ۙ ۸ وَهُوَ يَخْشَى ۙ ۹ فَأَنْتَ عَنْهُ تَلَهَّى ۙ ۱۰ كَلَّا إِنهَا
تَذَكَّرَ ۙ ۱۱ فَمَنْ شَاءَ ذَكَرْهُ ۙ ۱۲ فِي صُحُفٍ مُّكَرَّمَةٍ ۙ ۱۳ مَرْفُوعَةٍ مُّطَهَّرَةٍ ۙ ۱۴
بِأَيْدِي سَفَرَةٍ ۙ ۱۵ كِرَامٍ بَرَرَةٍ ۙ ۱۶ قَتَلَ الْإِنْسَانَ مَا اكْفَرَ ۙ ۱۷ مِنْ آيٍ
شَيْءٍ خَلَقَهُ ۙ ۱۸ مِنْ نُطْفَةٍ ۙ ۱۹ خَلَقَهُ فَقَدَّرَاهُ ۙ ۲۰ ثُمَّ السَّبِيلَ يَسَّرَهُ ۙ ۲۱ ثُمَّ
أَمَاتَهُ فَأَقْبَرَهُ ۙ ۲۲ ثُمَّ إِذَا شَاءَ أَنشَرَهُ ۙ ۲۳ كَلَّا لَمَّا يَقُضْ مَا أَمَرَهُ ۙ ۲۴ فَلْيَنْظُرِ
الْإِنْسَانَ إِلَىٰ طَعَامِهِ ۙ ۲۵ أَنَّا صَبَبْنَا الْمَاءَ صَبًّا ۙ ۲۶ ثُمَّ شَقَقْنَا الْأَرْضَ
شَقًّا ۙ ۲۷ فَأَنْبَتْنَا فِيهَا حَبًّا ۙ ۲۸ وَعَنْبًا وَقَضْبًا ۙ ۲۹ وَزَيْتُونًا وَنَخْلًا ۙ ۳۰ وَحَدَائِقَ
عُلْبًا ۙ ۳۱ وَفَاكِهَةً وَأَبًّا ۙ ۳۲ مَتَاعًا لَّكُمْ وَلِإِنْعَامِكُمْ ۙ ۳۳ فَاذْجَأتِ الصَّاحَّةُ ۙ ۳۴ يَوْمَ
يَفْرُ الرُّعْمُ مِنْ آخِيهِ ۙ ۳۵ وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ ۙ ۳۶ وَصَاحِبَتِهِ وَبَنِيهِ ۙ ۳۷ لِكُلِّ أُمْرٍ مِنْهُمْ
يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُعْنِيهِ ۙ ۳۸ وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ مُّسْفِرَةٌ ۙ ۳۹ ضَاحِكَةٌ مُّسْتَبْشِرَةٌ ۙ ۴۰ وَ
وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ عَلَيْهَا غَبَرَةٌ ۙ ۴۱ تَرَهَقُهَا قَتَرَةٌ ۙ ۴۲ أُولَٰئِكَ هُمُ الْكٰفِرَةُ الْفٰجِرَةُ ۙ ۴۳

તરજુમો / તફસીર :

અલ્લાહના નામથી શરૂ કરું છું જે ઘણો જ દયાળુ અને કૃપાળુ છે.

(નબીએ) ભવાં ચઢાવ્યાં અને મોહું ફેરવ્યું, (૧) એ વાતથી કે તેમની પાસે એક આંધળો આવ્યો (૨) અને તેમને શું ખબર કે કદાચને તે (આંધળો ગુનાહોથી) પાક થઈ જાત (૩) અથવા તે શિખામણ લેત તો તેને શિખામણ લાભ આપત, (૪) પણ જે માણસ (દીનથી) બેપરવાઈ કરે છે, (૫) તો આપ તેની ફિકરમાં પડો છો. (૬) જો કે આપના ઉપર એ વિશે કંઈ દોષ નથી કે તે સુધરતો નથી (૭) અને જે આપની પાસે (ધાર્મિક ઉમંગથી) દોડતો આવે છે. (૮) વળી, તે (અલ્લાહથી) ડરે છે (૯) તો આપ તેનાથી બેપરવાઈ કરો છો. (૧૦) (ભવિષ્યમાં) એવું કદી ન થાય, કુર્આન તો એક નસીહત જ છે. (૧૧) માટે જેનું મન ચાહે તે એને કબૂલ કરે. (૧૨) તે (કુર્આન) લલ્હે મહફૂઝમાં એવા વરકોમાં (લખાયેલું) છે જે માનવંત છે. (૧૩) (તે વરકો) ઉચ્ચ સ્થાને મૂકેલા (અને) ઘણા પવિત્ર છે. (૧૪) જે એવા લખનારા (ફરિશ્તા)ઓના હાથોમાં (રહે) છે (૧૫) કે જેઓ મોટા દરજાવાળા (અને) નેક છે. (૧૬) (બેકદર) માણસનું મૃત્યુ થાઓ, તે કેવો અપકારી છે ! (૧૭) (તે જોતો નથી કે) તેને કંઈ વસ્તુથી બનાવ્યો ? (૧૮) વીર્ય બિંદુથી તેને ઉત્પન્ન કર્યો, પછી તે(ના અવયવો)ને અદાજથી બનાવ્યા, (૧૯) પછી તેના માટે માર્ગ સહેલો કરી દીધો. (૨૦) પછી (વય પૂર્ણ થતાં) તેને મૃત્યુ આપ્યું (અને) પછી તેને કબરમાં મૂકાવ્યો. (૨૧) ફરી જ્યારે તે (અલ્લાહ) ચાહશે ત્યારે તેને બીજાવાર સજીવન કરશે. (૨૨) કંઈ (શુક કર્યો) નહિ (અને) તેને જે હુકમ કર્યો હતો તેનું પાલન કર્યું નહિ. (૨૩) માટે માણસને જોઈએ કે પોતાના ખોરાક(ની વસ્તુ) તરફ દ્રષ્ટિ કરે (૨૪) કે અમે જ પાણીને વરસાવ્યું. (૨૫) પછી અમે જ પૃથ્વીને ફાડી નાખી, (૨૬) પછી અમે જ તેમાં અનાજ (૨૭) તથા દ્રાક્ષ અને શાકભાજી, (૨૮) તેમજ જયતૂન અને ખજૂરીઓ (૨૯) તેમજ ગીચ (બગીચાઓ) (૩૦) અને ફળો તથા ઘાસચારો ઉત્પન્ન કર્યાં. (૩૧) કેટલીક (ચીજો) તમારા અને (કેટલીક) તમારા પશુઓના લાભ માટે (ઊગાડી). (૩૨) (હમણાં તો નાશુકી કરો છો)

પણ જ્યારે કાન ફાડનાર (ગર્જના) આવશે. (૩૩) જે દિવસે કે માણસ પોતાના ભાઈથી (૩૪) તથા પોતાની મા અને પોતાના બાપથી (૩૫) અને પોતાની પત્ની તેમજ પોતાના પુત્રોથી નાસતો ફરશે (૩૬) તેઓમાંથી દરેક માણસને તે દિવસે (પોતાની) એવી ચિંતા હશે જે તેને બીજી તરફ લક્ષ આપવા દેશે નહિ. (૩૭) કેટલાક ચહેરા તે દિવસે (ઇમાનના કારણે) પ્રકાશિત હશે (૩૮) (અને ખુશીથી) હાસ્ય કરતાં આનંદમય હશે (૩૯) અને કેટલાંક મુખમાં પર તે દિવસે (કુફ્રના કારણે) ઘૂળ પડી હશે (૪૦) (અને) તેઓના ઉપર (શોકથી) કાળાશ છવાતી જશે. (૪૧) એ લોકો તે જ છે જેઓ કાફિર (અને) બદચલણ છે. (૪૨)

વિસ્તૃત વિવરણ :

આયતો ઊતરવાની પૂર્વભૂમિકામાં જે ઘટના હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને ઉમ્મે મક્તૂમ નાબીના (પ્રજ્ઞાચક્ષુ) સહાબી (રદિ.)ની નકલ કરવામાં આવી છે તેમાં બગવીએ આ વધારે રિવાયત કરી છે કે હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.)ને નાબીના હોવાના કારણે એ તો ખબર ન થઈ શકી કે આપ ﷺ કોઈ બીજા સાથે વાતચીતમાં મશગૂલ છે, મજલીસમાં દાખલ થઈને રસૂલે કરીમ ﷺને અવાજ આપવાનું શરૂ કર્યું અને વારંવાર અવાજ આપતા રહ્યા.

(મઝહરી)

ઈબ્ને કબીરે એક રિવાયતમાં એ પણ નોંધ્યું છે કે તેમણે રસૂલે કરીમ ﷺને કુર્આનની એક આયત પઢાવવાનો સવાલ કર્યો અને એ સવાલનો તાત્કાલિક જવાબ આપવા આગ્રહ કર્યો અને રસૂલે કરીમ ﷺ તે સમયે મક્કાના કાફિર સરદારોને દીનનો પ્રચાર કરવામાં અને સમજાવવામાં પ્રવૃત્ત હતા. આ સરદાર ઉત્બા બિન રબિઆ અને અબૂજહલ તથા ઈબ્ને હિસામ અને રસૂલે કરીમ ﷺના કાકા હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) હતા જે તે સમય સુધી મુસલમાન થયા ન હતા. રસૂલે કરીમ ﷺને આ તકે અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને ઉમ્મે મક્તૂમ (રદિ.)નું આ રીતે સંબોધન કરવું અને એક આયતના શબ્દો ઠીક કરવાના સવાલ ઉપર તાત્કાલિક જવાબ માટે આગ્રહ કરવો નાપસંદ પડ્યું જેનું મોટું કારણ એ હતું કે હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) પાકા મુસલમાન અને દરેક સમયે મજલિસમાં

હાજર રહેનાર વ્યક્તિ હતા. બીજા સમયે પણ સવાલ કરી શકતા હતા. તેમના જવાબને મુલતવી કરવામાં કોઈ દીની નુકસાનનો ભય ન હતો, તેનાથી વિપરીત કુરૈશના સરદારો કે ન તો આ લોકો દરેક સમયે આપ ﷺની સેવામાં આવતા હતા અને ન જ દરેક સમયે તેમને અલ્લાહ તઆલાની વાત પહોંચાડી શકાતી હતી અને તે સમયે આ લોકો આપ ﷺની વાત સાંભળી રહ્યા હતા જેનાથી તેમના ઈમાન લાવવાની અપેક્ષા કરી શકાતી હતી અને તેમની વાત કાપી નાંખવામાં આવે તો ઈમાનથી જ તેમની વંચિતતા દેખીતી હતી અને જાહેર પરિસ્થિતિના કારણે રસૂલે કરીમ ﷺએ ઈબ્ને ઉમ્મે મક્તૂમ (રદિ.) તરફથી ધ્યાન હટાવી પોતાના અણગમી જાહેરાત કરી અને જે વાતચીત સત્યના પ્રચાર અને પ્રસાર માટે કુરૈશના સરદારો સાથે ચાલુ હતી તેને ચાલુ રાખી, તેના ઉપર મજલિસથી ફરેગ થયા પછી સૂરએ અબસની પ્રસ્તુત આયતો નાઝિલ થઈ જેમાં આપ ﷺની આ કાર્યપદ્ધતિને નાપસંદ ઠરાવી આપ ﷺને માર્ગદર્શન આપવામાં આવ્યું.

રસૂલે કરીમ ﷺની આ કાર્યપદ્ધતિ પોતાના ઈજ્તેહાદ ઉપર આધારિત હતી કે જે મુસલમાન મજલિસના શિષ્ટાચાર વિરુદ્ધ વાતચીતની પદ્ધતિ અપનાવે તેને કંઈક શિખામણ થવી જોઈએ જેથી ભવિષ્યમાં તે મજલિસના શિષ્ટાચારનું ધ્યાન રાખે, તેથી આપ ﷺએ હઝરત ઉમ્મે મક્તૂમ (રદિ.)થી ધ્યાન હટાવી લીધું અને બીજી વાત એ હતી કે દેખીતી રીતે કુફ અને શિક સૌથી મોટો ગુનોહ છે તેને દૂર કરવાની ફિકર અગ્રકક્ષાએ હોવી જોઈએ, તેનાથી વિપરીત દીનના ગૌણ હુકમોની તા'લીમ કે જે અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને ઉમ્મે મક્તૂમ (રદિ.) ઈચ્છતા હતા પરંતુ અલ્લાહ તઆલાએ આપ ﷺના આ ઈજ્તેહાદને દુરુસ્ત ઠરાવ્યો નહીં અને તેના ઉપર સૂચના આપી કે અહીંયાં વિચારપાત્ર વાત એ હતી કે એક વ્યક્તિ જે તમારી પાસે દીનની તા'લીમનો ઈચ્છુક થઈને સવાલ કરી રહ્યો છે તેને જવાબનો ફાયદો તો નિશ્ચિત જ છે અને જે તમારો વિરોધી છે તે તમારી વાત સાંભળવાનું પણ પસંદ નથી કરતો તેની સાથે વાતચીતનો લાભ થશે કે નહીં તે બાબત શંકાસ્પદ છે તેથી આવી શંકાસ્પદ વાતને નિશ્ચિત વાત ઉપર અગ્રતા ન આપવી જોઈએ અને અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને ઉમ્મે મક્તૂમ (રદિ.)થી જે મજલિસના શિષ્ટાચાર વિરુદ્ધ વાત થઈ તેનું કારણ કુર્આને કરીમે اَعْمَى (અઅમા) કહીને

બતાવી આપ્યું કે તેઓ નાબીના હતા એટલા માટે તેઓ જોઈ શકતા ન હતા કે આપ ﷺ અત્યારે કઈ પ્રવૃત્તિમાં પ્રવૃત્ત છે, કયા લોકો સાથે વાતચીત ચાલી રહી છે તેથી તેઓ લાચાર હતા અને વાંધો ઉઠાવવાપાત્ર ન હતા. આથી જાણ થઈ કે કોઈ મા'જૂર અને લાચાર વ્યક્તિથી જો અજાણતામાં કોઈ મજલિસના શિષ્ટાચાર વિરુદ્ધ વાત થઈ જાય તો તે કોધપાત્ર નથી હોતું.

عَبَسَ مَا شِئْنَا وَتَوَلَّى (અબસ)નો અર્થ "કોધિત ચહેરો અપનાવવો" જેનાથી ચહેરા ઉપર અણગમાના ભાવ જાહેર થાય અને تَوَلَّى (તવલ્લા)નો અર્થ મોઢું ફેરવી લઈ ધ્યાન હટાવવાનો થાય છે. આ સ્થળે એવો મોકો હતો કે આ શબ્દો આપ ﷺને સંબોધન સ્વરૂપે કહેવામાં આવ્યા હોત કે તમે આવું કર્યું પરંતુ કુર્આને કરીમે સંબોધનવાચક વાક્યના બદલે સુષુપ્ત ક્રિયાપદ અપનાવ્યું જેમાં કોધની હાલતમાં પણ રસૂલે કરીમ ﷺનું સન્માન સ્થાપિત રાખવામાં આવ્યું અને સુષુપ્ત ક્રિયાપદ અપનાવીને એવી રીતે સૂચિત કરવામાં આવ્યા કે જાણે આ બાબત કોઈ બીજાને કહેવામાં આવી રહી છે અને ઈશારો એ તરફ છે કે આ કામ તમારા માન સન્માનને લાયક નથી અને બીજા વાક્યમાં પોતે રસૂલે કરીમ ﷺ તરફ આવું થવાના કારણ તરફ ઈશારો કર્યો, وَمَا يُدْرِيكَ (તમને શું ખબર !?) એમાં બતાવ્યું કે વાંધાનું કારણ એ બન્યું કે આપ ﷺનું ધ્યાન તે તરફ ગયું નહીં કે આ સહાબી જે કંઈ પૂછી રહ્યા છે તેનું પરિણામ નિશ્ચિત છે અને વિરોધીઓ સાથે વાતચીતનું પરિણામ શંકારૂપદ છે અને આ બીજા વાક્યમાં સુષુપ્ત ક્રિયાપદ છોડીને સંબોધનવાચક ક્રિયાપદનો ઉપયોગ કરવામાં પણ રસૂલે કરીમ ﷺના સન્માન અને માન મર્યાદા જાળવવામાં આવ્યા છે કે જો બિલકુલ જ સંબોધનવાચક ક્રિયાપદ ઉપયોગ કરવામાં આવ્યું ન હોત તો એ શંકા થઈ શકતી હતી કે આ કાર્યપદ્ધતિની નાપસંદગી સંબોધન કરવાનું છોડી દેવાનું કારણ બની ગઈ જે રસૂલે કરીમ ﷺ માટે એક વેઠી ન શકાય એવો રંજ અને ગમ હતો તેથી જે રીતે પ્રથમ વાક્યમાં સંબોધનના બદલે સુષુપ્તવાચક ક્રિયાપદ અપનાવ્યું રસૂલે કરીમ ﷺ તેમાં સન્માન જાળવવામાં આવ્યું છે તે જ રીતે બીજા વાક્યમાં સંબોધન કરવું પણ આપ ﷺનું સન્માન અને માન મર્યાદા જાળવવું છે.

أَوْبَدَّكَرُ فَتَنْفَعُهُ الدِّكْرَى એટલે કે તમને શું ખબર કે આ

સહાબી જે વાત પૂછી રહ્યા હતા તેનો લાભ નિશ્ચિત હતો કે તમે તેમને તા'લીમ આપી હોત તો તેઓએ તેના દ્વારા પોતાના નફ્સની પવિત્રતા કરી લીધી હોત અને શ્રેષ્ઠતા પ્રાપ્ત કરી લીધી હોત અને એવું પણ ન થયું હોત તો ઓછામાં ઓછું આ અલ્લાહ તઆલાના ઝિક્કથી તે શરૂઆતનો નફો અને લાભ ઉઠાવી ચૂક્યા હોત કે તેનાથી પોતાના દિલમાં અલ્લાહ તઆલાની મહોબ્બત અને તેના ડરમાં પ્રગતિ કરી હોત. શબ્દ ذِكْر (ઝિક્ક)નો અર્થ વધારે પ્રમાણમાં ઝિક્ક કરવાનો થાય છે.

(સિદ્દહાહમાંથી)

અત્રે કુર્આને કરીમે બે વાક્યો અપનાવ્યા, يَزْكِي (યઝકકી) અને يَذْكُرُ (યઝકકરુ) પ્રથમનો અર્થ પાકસાફ થવાનો છે અને બીજાનો અર્થ શિખામણ પ્રાપ્ત કરવી અને ઝિક્કથી પ્રભાવિત થવાનો થાય છે. પ્રથમ સ્થળ મુત્તકી અને પવિત્ર લોકોનું છે જે પોતાના નફ્સને જાહેર અને બાતિન દરેક પ્રકારની ગંદકીઓથી પાકસાફ કરી લે અને બીજો પ્રકાર દીનની પદ્ધતિ ઉપર ચાલવાના શરૂઆતની પરિસ્થિતિનો છે કે શ્રોતાને અલ્લાહ તઆલાની યાદ અપાવવામાં આવે છે જેનાથી અલ્લાહ તઆલાનું સન્માન, તેની મહાનતા અને ડર તેના દિલમાં બેસી જાય છે. ભાવાર્થ એ છે કે તેમને તા'લીમ આપવી કોઈપણ પરિસ્થિતિમાં લાભથી ખાલી ન હતું, ભલે સંપૂર્ણ લાભ થઈ ગયો હોત કે નફ્સની પવિત્રતા પૂર્ણ રીતે પ્રાપ્ત કરી લીધી હોત અથવા શરૂઆતનો લાભ પ્રાપ્ત કર્યો હોત જેથી અલ્લાહ તઆલાની યાદ અને તેની મહાનતા તથા તેનો ડર તેમના દિલમાં વધી ગયો હોત અને બંને વાક્યોમાં "હરફે તરદીદ" (જી)નો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો કે તે બંનેમાંથી એક બાબત તો અવશ્ય પ્રાપ્ત થઈ હોત તેમાં પારિભાષિક સંભાવના એ પણ છે કે ક્યાંક તો બંને લાભ પ્રાપ્ત થઈ જાય કે શરૂઆતમાં ઝિક્ક કરે અને ત્યારબાદ નફ્સની પવિત્રતા. આ બંને બાબતો ભેગી થવાની સંભાવના ઉપસ્થિત છે.

(મઝહરી)

તબ્લીગ (પ્રચાર અને પ્રસાર) માટે એક મહત્વનો કુર્આનીક સિદ્ધાંત :

આ તકે એ તો જાહેર છે કે રસૂલે કરીમ ﷺ સામે બે કામો એકસામટા આવી ગયા. એક, મુસલમાનને શિક્ષણ આપવું અને તેની પૂર્ણતા તથા તેમને ખુશ

કરવું અને બીજું, ગેરમુસલમાનોના માર્ગદર્શન માટે તેમના તરફ ધ્યાન આપવું. કુર્આને કરીમના આ ફરમાને એ સ્પષ્ટ કરી દીધું કે પ્રથમ કામ બીજા કામ કરતાં અગ્રસ્થાને છે. બીજા કામના કારણે પ્રથમ કામમાં મોડું કરવું અથવા કોઈ ખલેલ નાંખવો ઠીક નથી. આથી જાણ થઈ કે મુસલમાનોની તા'લીમ અને તેમની સુધારણાની ફિકર ચિંતા ગેરમુસ્લિમોના ઈસ્લામમાં દાખલ કરવાની ફિકર ચિંતા કરવા કરતાં મહત્વની અને અગ્રસ્થાને છે.

તેમાં તે ઉલમા માટે એક મહત્વનું માર્ગદર્શન છે જેઓ ગેરમુસ્લિમોની શંકાઓ દૂર કરવા માટે અને તેમને ઈસ્લામથી પરિચિત કરવા માટે અમુક એવા કામ કરી બેસે છે જેનાથી સામાન્ય મુસલમાનોના દિલોમાં શંકાઓ અને ભ્રમણાઓ અથવા તો ફરિયાદો પેદા થઈ જાય છે, તેથી કુર્આની માર્ગદર્શન પ્રમાણે મુસલમાનોના રક્ષણ અને પરિસ્થિતિની સુધારણાને અગ્રસ્થાને રાખવી જોઈએ. અકબર મર્દૂમે ઘણું સારું કહ્યું છે,

બેવફા સમજે તુમ્હે અહલે હરમ ઉસસે બયો,

દયરવાલે કજ અદા કર્હે યે બદનામી ભલી.

અમુક આયતોમાં કુર્આને કરીમે આ જ વાતને સંપૂર્ણ સ્પષ્ટતા સાથે વર્ણન કરી છે, *أَمَّا مَنْ اسْتَعْنَىٰ فَآتَتْ لَهُ تَصَدَّىٰ* એટલે કે જે વ્યક્તિ તમારાથી અને તમારા દીનથી લાપરવાહી અને બેઝખી વર્તી રહ્યા છે તમે તેની સાથે તો ઓતપ્રોત છો કે કઈ રીતે તે મુસલમાન થઈ જાય, જ્યારે કે તે તમારી જવાબદારી નથી અને જો એ મુસલમાન ન થાય તો તમારા ઉપર કોઈ આક્ષેપ નથી અને જે વ્યક્તિ દોડતો દોડતો દીનનું ઈલ્મ પ્રાપ્ત કરવા માટે આવે અને તે અલ્લાહ તઆલાથી ડરનારો પણ હોય તમે તેમના તરફ ધ્યાન પણ નથી આપતા ! તેમાં સ્પષ્ટ રીતે રસૂલે કરીમ صلی اللہ علیہ وسلمને એ સૂચના આપવામાં આવી કે મુસલમાનોની તા'લીમ, સુધારણા તથા કેળવણી કરીને તેમને પાકા મુસલમાન અને મજબૂત મો'મિન બનાવવા એ ગેરમુસ્લિમોને ઈસ્લામમાં દાખલ કરવાની ફિકરચિંતાથી વધારે મહત્વનું અને અગ્રસ્થાને છે, તેની ફિકર વધારે કરવી જોઈએ. વલ્લાહુ અઅલમુ. ત્યારબાદ કુર્આન મજીદનું અલ્લાહ તઆલા તરફથી વર્ણન અને નસીહત હોવું અને તેનું સન્માનપાત્ર અને આલીશાન હોવું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે.

لَمْ يَكُن لَّهُمْ كُفْرًا وَكَانَ يُعَذِّبُهُمْ مُّطَهَّرَةً (સુહુફ) થી ભાવાર્થ લહે મહફૂઝ છે તે જો કે એક જ છે પરંતુ તેને બહુવચનના ક્રિયાપદથી એટલા માટે ઓળખાવ્યું કે તેમાં બધી જ આસમાની ક્રિયાઓ લખેલી છે અથવા એટલા માટે કે ફરિશ્તા પોતાની ક્રિયાઓ તેમાંથી નકલ કરે છે, مرفوعه (મરફૂઅહ) થી ભાવાર્થ તે ક્રિયાઓનું અલ્લાહ તઆલા સમીપ આલીશાન હોવું છે અને مَهْرَه (મુતહહરહ) થી ભાવાર્થ એ છે કે ગુસલ ફરજ હોય તેવો "જનાબત" વાળો વ્યક્તિ અથવા માસિકધર્મ અને "નિફાસ" વાળી સ્ત્રી અને વૂઝુ વિનાના વ્યક્તિ માટે તેને અડકવું જાઈઝ નથી.

سَافِرِينَ (સાફિર) નું બહુવચન પણ હોઈ શકે છે જેનો અર્થ "લહિયા" નો થાય છે. આવી પરિસ્થિતિમાં તેનો ભાવાર્થ કિરામન કાતિબીન ફરિશ્તાઓ અથવા અંબિયા (અલૈ.) અને તેમની વહી લખનારા લોકો છે. હઝરત ઈબને અબ્બાસ (રદિ.) અને મુજાહિદ (રહ.) થી આ જ તફસીર નકલ થઈ છે.

سَافِرِينَ (સફિર) ના અર્થમાં સંદેશાવાહકનું બહુવચન પણ હોઈ શકે છે. આવી પરિસ્થિતિમાં તેનો ભાવાર્થ રસૂલ અને ફરિશ્તાઓ તથા અંબિયા (અલૈ.) અને વહી લખનારા સહાબાઓ થશે અને ઉલમાએ ઉમ્મત પણ તેમાં સામેલ છે, કારણ કે તેઓ પણ રસૂલે કરીમ ﷺ અને ઉમ્મત વચ્ચે સંદેશાવાહક છે. હદીષમાં છે કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ એ ફરમાવ્યું કે જે વ્યક્તિ કુર્આન પઢે છે અને તે કિરાઅતમાં પણ નિષ્ણાત છે તો તે સફરહ કિરામ અબરારની સાથે છે અને જે વ્યક્તિ નિષ્ણાત નથી પરંતુ તકલીફ ઉઠાવી મહેનત કરી કિરાઅત સહીહ કરી લે છે તેના માટે બમણો સવાબ છે. (રવાહુશયખાન, આયશા રદિ. થી, મઝહરી) આથી જાણ થઈ કે નિષ્ણાત ન હોય તેને બમણો સવાબ મળે છે. એક કુર્આનની કિરાઅતનો, બીજો મહેનત કરવાનો. તેનાથી એ પણ જાણ થઈ કે નિષ્ણાત લોકોને અગણિત બદલો મળશે.

(મઝહરી)

પાછલી આયતોમાં કુર્આને કરીમનું આલીશાન અને ઈમાન લાવવા માટે ફરજ હોવાનું વર્ણન કર્યા પછી કાફિર વ્યક્તિ જે કુર્આનનો ઈન્કારી છે તેના ઉપર

લા'નત, ફિટકાર અને અલ્લાહ તઆલાની નાશુકી ઉપર ચેતવણી છે અને કુર્આન અલ્લાહ તઆલા તરફથી એક મહાન નેઅમત હોવું તો એક નિશ્ચિત વસ્તુ છે જેને જ્ઞાનવાળા અને સમજવાળા લોકો સમજી શકે છે. આગળ તે ઈલાહી ઈનામોનું વર્ણન છે જે માણસની પેદાઈશથી અંત સુધી માનવી ઉપર થતા રહે છે. તે ભૌતિક અને અનુભવ કરી શકાય તેવી બાબત છે જેને સામાન્ય સમજબૂજ ધરાવનાર વ્યક્તિ પણ સમજી શકે છે. આ જ ક્રમમાં માનવીના સર્જનનું વર્ણન કર્યું. **مِنْ أَوَّلِيٍّ** પ્રથમ તો તેમાં એક સવાલ કરવામાં આવ્યો કે હે માનવી ! તું વિચાર કર કે તને અલ્લાહે કઈ વસ્તુથી પેદા કર્યો છે ? અને કારણ કે તેનો જવાબ નિશ્ચિત છે કે તેના સિવાય કોઈ બીજો જવાબ હોઈ જ નથી શકતો તેથી પછી પોતે જ ફરમાવ્યું, **مِنْ نُطْفَةٍ** એટલે કે માનવીને વીર્યના ટીપા (નુત્ફહ)થી પેદા કર્યો, પછી ફરમાવ્યું **فَقَدَّرَهُ** એટલે કે એટલું જ નહીં કે નુત્ફહથી એક સજીવને અસ્તિત્વમાં લાવવામાં આવ્યો બલકે તેને એક ખાસ પદ્ધતિથી ઘણી મોટી હિકમતથી બનાવ્યો, તેની કદ કાઠી અને શરીર સૌષ્ઠવ, ચહેરો મ્હોરો તથા અવયવોની લંબાઈ, પહોળાઈ, તેના સાંધાઓ, આંખ, કાન, નાક વગેરેના સર્જનમાં એવું પ્રમાણ જાળવવામાં આવ્યું કે જો થોડું પણ તેના વિરુદ્ધ થાય તો માનવીનું સ્વરૂપ બગડી જાય અને કામકાજ મુસીબત બની જાય.

શબ્દ **قَدَّرَهُ** થી અત્રે એ પણ ભાવાર્થ હોઈ શકે છે કે માનવી જે સમયે માતાના ગર્ભમાં સર્જનના તબક્કામાંથી પસાર થતો હોય છે તે સમયે અલ્લાહ તઆલા તેની ચાર વસ્તુઓનું પ્રમાણ લખી દે છે. (૧) તે શું શું અને કેવી કેવી પ્રવૃત્તિઓ કરશે, (૨) ઉંમર કેટલી હશે, (૩) તેને રોજી કેટલી મળશે, (૪) તે પરિણામે નેક હશે અથવા દુષ્ટ.

(ઈબ્ને મસ્ઠીદની હદીષમાંથી, શૈખેનમાંથી)

ثُمَّ السَّيْلَ يَسَّرَهُ એટલે કે અલ્લાહ તઆલાએ પોતાની ઉચ્ચ કક્ષાની હિકમતથી માણસનું સર્જન માતાના ગર્ભમાં ત્રણ અંધારાઓ અને એવા સુરક્ષિત સ્થાનમાં કર્યું કે જેના પેટમાં આ બધું કંઈ થઈ રહ્યું છે તેને પણ તેના સર્જનની વિગતની કંઈ ખબર નથી, પછી આ જીવીત બધા જ અવયવો અને કદકાઠીથી સંપૂર્ણ માનવી જે જગ્યાએ બન્યો છે ત્યાંથી તેને દુનિયામાં આવવાનો માર્ગ અત્યંત સાંકડો હોવા છતાં અલ્લાહ તઆલાની સંપૂર્ણ કુદરતે જ તેને સરળ કરી દીધો કે

ચાર પાઉન્ડનું ભારે શરીર તંદુરસ્ત અને સહી સલામત બહાર આવે છે. માં ના અસ્તિત્વને પણ તેનાથી કંઈ ખાસ નુકસાન થતું નથી, **فَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنَ الْخَالِقِينَ**

ثمَّ مَاإِشْنَانَا سَرْجَنَنِي شَرْزَاتُنُ وَرْشَن كَرْيَا پَهِي تهنو અંત મોત અને કબ્ર ઉપર છે, તેનું વર્ણન ઈનામોના ક્રમમાં ફરમાવ્યું. એનાથી જાણ થઈ કે માનવીની મોત વાસ્તવમાં કોઈ મુસીબત નથી બલકે એક નેઅમત છે. હદીષમાં રસૂલે કરીમ صلی اللہ علیہ وسلمએ ફરમાવ્યું કે **تُحَفَةُ الْمُؤْمِنِ الْمَوْتُ** મો'મિનની ભેટ મોત છે અને તેમાં સંપૂર્ણ વિશ્વના સંદર્ભમાં ઘણી મોટી હિકમતો છે અને તેનો અર્થ છે કે તેને કબ્રમાં દાખલ કર્યા પછી પણ એક ઈનામ છે કે માનવીને અલ્લાહ તઆલાએ સામાન્ય પ્રાણીઓની જેમ નથી રાખ્યો કે મૃત્યુ પામ્યો તો ત્યાં જમીન ઉપર સડતો અને ફૂલતો ફાટતો રહે બલકે તેનું સન્માન એવું કરવામાં આવ્યું કે તેને નવડાવી પાક સાફ કપડામાં કબ્રમાં ઈજજત સાથે કબ્રમાં દફન કરવામાં આવે છે.

મસ્અલો :

આ આયતથી જાણ થઈ કે માનવીની મય્યતને દફન કરવું વાજિબ છે.

كَلَّا لَمَّا يَفْضُ مَاأَمْرُهُ તેમાં માનવીના સર્જનની શરૂઆત અને તેનો અંત અને તેમાં અલ્લાહ તઆલાની સંપૂર્ણ કુદરત તથા ઈનામોનું વર્ણન કર્યા પછી ઈન્કારી માનવીને ચેતવણી આપવામાં આવી કે અલ્લાહ તઆલાની આ આયતો અને ઈનામોનો તકાદો એ હતો કે માનવી તેમાં વિચાર કરીને અલ્લાહ તઆલા ઉપર ઈમાન લાવે અને તેના હુકમો ઉપર અમલ કરે પરંતુ આ બદ્દનસીબે એવું કર્યું નહીં, આગળ ફરી આ જ અલ્લાહ તઆલાના ઈનામોનું વર્ણન છે જે માનવીના સર્જનની શરૂઆત અને અંત વચ્ચેના સમયગાળામાં માનવી ઉપર ઊતરે છે કે માનવીની રોજી કઈ રીતે પેદા કરવામાં આવે છે કે આસમાનથી પાણી વરસે છે, બિયારણ અને દાણા જે જમીનમાં દફન છે તે વરસાદ તેમાં એક વનસ્પતિની જિંદગી પેદા કરે છે જેના દ્વારા એક અત્યંત નાજૂક અને નમણી કુંપળ જમીનને ફાડીને ઉપર નીકળે છે પછી તેમાંથી અનેક પ્રકારના અનાજ અને ફળો તથા બગીચા અસ્તિત્વમાં આવે છે. અલ્લાહ તઆલાના આ બધા ઈનામો ઉપર માનવીને વારંવાર પુનરાવર્તિત સ્વરૂપે તાકીદ કર્યા પછી સૂરતના અંતે ફરી ક્યામતનું વર્ણન છે, **فَإِذَا جَاءَتِ الصَّآخَةُ** એવા કોલાહલ અને

ભારે તથા સખત અવાજને કહેવામાં આવે છે જેનાથી માણસના કાન બહેરા થઈ જાય અને તેનાથી ભાવાર્થ ક્યામતનો સૂર ફૂંકાવો છે.

يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ આ મહશરમાં સૌને એકઠા કરવાના સમયનું વર્ણન છે કે દરેક વ્યક્તિ પોતપોતાની ફિકર ચિંતામાં અને નફ્સી નફ્સીના આલમમાં હશે, દુનિયામાં જે સગાઈ સંબંધો એવા છે કે લોકો એકબીજા ઉપર પોતાના પ્રાણ સુદ્ધાં ન્યોછાવર કરી દે છે, આવી પરિસ્થિતિમાં દરેક વ્યક્તિ પોતાની ફિકરમાં એવા સપડાયેલ હશે કે કોઈ એકબીજાની ખબર લઈ શકશે નહીં બલકે સામે જોશે તો પણ આંખ આડા કાન કરશે. માનવી પોતાના ભાઈથી, માં બાપથી, પત્ની અને અવલાદથી મોઢું સંતાડી નાસતો ફરશે. દુનિયામાં સહકાર, મદદ જે રીતે પરસ્પર ભાઈઓમાં હોય છે તેનાથી વધારે માં બાપની મદદ અને સહાયતાની ફિકર હોય છે, સ્વાભાવિક રીતે તેનાથી પણ વધારે પત્ની અને સંતાનો સાથે સંબંધ થઈ જાય છે તેમાં સામાન્યથી લઈ ઉચ્ચ કક્ષાના સંબંધને ક્રમવાર વર્ણન કર્યો છે. આગળ આ મેદાને હશરમાં મો'મિનો અને કાફિરોના પરિણામનું વર્ણન કરીને સૂરત પૂર્ણ કરવામાં આવી છે.

تَمَّتْ سُورَةُ عَبَسَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ لَيْلَةَ الْارْبَعَاءِ ۚ شَعْبَانَ ۱۳۹۱ هـ
અલ્હમ્દુલિલ્લાહ ! સૂરએ અબસ પૂર્ણ થઈ.

□□□□□□□□□□

તારીખ : ૧૮ ડિસેમ્બર ૨૦૧૪ મુતાબિક ૨૬ સફર ૧૪૩૬ હિજરી

ગુજરાતી અનુવાદક : ઈલ્યાસ પટેલ ખાનપુરી